

МАМЛЕКЕТТҮҮЛҮТҮН ҮЧ ТИРЕГИ: ДЕН СОЛУК, ЖЕР СОЛУК, БОЗ СОЛУК

ТРИ ОПОРЫ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ: ЗДОРОВЬЕ, СПОКОЙСТВИЕ, БЛАГОДЕНСТВИЕ

Түйүндүү сөздөр: Ден соолук, генофонд, спорт, адам, жер, флора, фауна, экология, табият, техногендик себептер, антропогендик булактар, эмгек, рынок, экономика, ишкердик ж.б.

Ключевые слова: здоровье, генофонд, спорт, человек, земля, флора, фауна, экология, природа, техногенные причины, антропогенные источники, труд, рынок, экономика, деятельность и др.

1. Ден соолук

Кыргыздын этникалык аң-сезими бу жарыкчылыктагы жашоо-тирликке тирек, түркүк боло турган асыл нарктардын бүтүндөй бир системасын иштеп чыккан. Ата-бабаларыбыз “Биринчи байлык - ден соолук, экинчи байлык - ак жоолук, үчүнчү байлык - боз соолук” же “жүз соолук” дейт. Ден соолук - жашоонун негизи. "Дени соонун - жаны соо" деп ата-баба акылмандыгы "биринчи байлыктын" стратегиялык маанисин дагы да тереңирээк аныктаган. Махмуд Кашгари Чыгыштан туруп: "Адамга эң оболу саламатчылык, анан тынччылык керек" деген насыйкатын айтса, Батыштан Генрих Гейне: "Мен бир гана жападан-жалгыз сулуулукту билем. Ал - ден соолук" деп дүйнөгө жарыялап турат. Жеке адамдын гана ден соолугу эмес, улуттун да ден соолугу бар.

XX кылымда кыргыз тукумдары ата-бабалардын жана дүйнөлүк акылмандыктын ден соолук философиясын унуткаргандыгын жашыруунун кажаты жок. Антропогендик терс факторлордун натыйжасында келип чыккан экологиялык кризистин жана бүткүл Ала-Тоо аймагын каптаган аракеттик эпидемиясынын шарттарында улутубуздун саламатчылыгы начарлады, генофондуна шек кетти. Азыркы экономикалык кризис жана жаңыдан канат жайган нашаакорлук да какаганга муштаган болуп, улут ден соолугуна терс таасирин тийгизүүдө. Медициналык статистиканын берген маалыматы боюнча республикадагы боюнда бар аялдардын 8-10 процентинин гана дени сак. Саламатчылыгы начар энелерден төрөлгөн балдардын бүгүнкү күндө аскер кызматы үчүн дене-бой жагынан жармач чыгып жаткандыгы мамлекетибиздин тынчын алган фактылардан болуп отурат.

Демек, эгемендүү Кыргызстанга азыркы учурда биринчи иретте ден соолук философиясы жана идеологиясы зарыл. Жеке атуулдардын, бүткүл улуттун дени-карды таза, куландан соо коомдо гана бекем, түптүү жана таалайлуу келечекти курууга болот. Социалдык-маданий, материалдык - экономикалык түшүмдүү, жемиштүү түзүүчүлүк жана жаратмандык ишмердикке, жеке бак-таалай жана улуттук жыргалчылык үчүн чаалыкпас күжүрмөн эмгекке тулкусу тың, булчуңу чың адамдар гана жөндөмдүү.

Атуулдардын өз ден соолугуна кайдыгер кароо илдетинен арылуусуна жетишүү, алардын ар биринин өз ден соолугуна өзү камкордук көрүшүн стимулдоо, улуттун саламатчылыгын оңдоо жана чыңдоо, улуттук генофонду коргоо жана сактоо эгемендүү мамлекетибиздин №1 социалдык милдети болууга тийиш. Биз бүгүн улуттун ден соолугун мамлекеттик идеологиянын деңгээлине көтөрүү зарылчылыгынын алдында турабыз. Биздин ата-бабаларыбыз ден соолукту буза турган ичкиликте ичкен эмес. Алардын адеби антиалкоголдук жүрүм-турумдун өрнөгү. Тарыхчы аалым Осмонаалы Сыдыковдун маалыматында Ормон хан аракты "арам" деп эсептеп, оозуна албаган жана акылды кетирген "жинди сууну" ичпөөгө өзгөлөрдү үндөгөн. Илгерки кыргыздын ушул тунук таза салтын жандандыруу зарыл.

Улуттун эркек балдарынын саламатчылыгын акырындап, жүрө-жүрө "бука моюн, буура сан, булчуңу чоюн темирдей" Кырк чоронун саламатчылыгынын, ал эми кыздарыбыздын ден соолугун Кыз Сайкалдын ден соолугунун деңгээлине көтөрүү - мамлекеттин стратегиялык мүдөөсү. "Атуулдун ден соолугу, - Ата журттун ден соолугу", "Уулдун ден соолугу - улуттун ден соолугу", "Кыздын ден соолугу - кыргыздын-ден соолугу", "Дени сак улут - келечеги тунук", "Сак-саламатчылыгым-санаасыз жыргалчылыгым". Биздин ден соолук идеологиябыз атуулдарда ушундай аң сезимди калыптандырышы керек. "Манас" улуттук программасы медициналык тармактын гана программасы болуудан калып, ден соолук идеологиясынын узак мөөнөттүк программасы катары кеңейип жана өркүндөп, бүткүл коомду түгөл кучагына алууга тийиш. Спорттун

культун жандандыруу жана активдештирүү, сергек жашоо образын калыптандыруу, алкоголизмге жана наркотизмге каршы күрөш милдеттери "Манас" улуттук программасынын составдык бөлүгү болуп калышы турмуштук зарылдык. Биринчи байлык ден соолукту улуттук идеологиянын деңгээлине көтөрүп чыгып, ага ылайык узак мөөнөттүү практикалык иш-чаралардын бүтүндөй комплексин иштеп чыгып, турмушка киргизүү - күн тартибиндеги маселе.

2. Жер соолук

Жарык дүйнөдө бардыгы өз ара чырмалышып, бири-бирин шарттап турат. Адам жер энинин кулуну. Ал жердин "эмчегин", "сүтүн" эмет. Адамдын ден соолугу чың болуш үчүн биринчи иретте, жердин ден соолугу таза болуш керек. Адам баласы нан, мөмө-чөмө таап жеп жаткан жердин кыртышы, дем алып жаткан абасы, ичип жаткан суусу таза болуш керек. Медицина илимдеринин доктору Анатолий Игонин мындай дейт: "Жердин ден соолугу жакшы болсо, адамдардын да ден соолугу жакшы болот". Демек, баа жеткис байлык - жер соолук. Байыркы кыргыздар "төшү түктүү" кара жерди терең урматтап, өздөрү турак кылып турган чөйрөнү "Эне-Сай" деп бийик ат менен атаган. Алар жер менен өзөктөш, тамырлаш экенин терең сезип: "Жер тойбой - эл тойбойт", "Суу сыйлаган зор болоор, суу кордогон кор болоор", "Жер куураса - эл куурап" деген насыкатты калтырышкан. "Адам менен Обону багып чыккан аккан суу, өмүр отун тутантып, жагып чыккан аккан суу", деп Жеңижок жер энинин мөлтүр суусун ыйык көрүп даңктаган. Ошондой дартка даба, саламатчылыкка эм мөлтүр кашка сууларын, акактай тунук булактарын, бетегелүү белдерин, берекелүү жерлерин көрүп, улуу Манас атабыз Ысык-Көл жөнүндө: "Пенде көрчү жер экен, ортосу көпкөк көл экен, суусунда миндей түр экен, жердеген адам бай болоор, түгөнбөс ырыс-кен экен, мындай кызык жер болбос, мындай кызык көл болбос", деп таңгала, тамшана даңазалап, ак мөңгүлүү Ала-Тоону көздүн карегиндей сактоону келечек урпактарга мурастаган. "Табият менен таттуу мамиледе болуу" жөнүндөгү Манастын осуятында терең маани жатат. Кыргыздын жер, табият, анын айбанат балдары менен жуурулушуп кеткен сергек жан жаратылышы, айыпсыз макулуктарга ак санап, агынан жарылган гуманизми "куйругу жок, жалы жок, кулан байкуш кантти экен, же сойлоорго буту жок, жылан байкуш кантти экен" деген улуу Асан Кайгынын толгонуулары аркылуу ачык көрүнөт. Асан Кайгы кыргыздын экологиялык маданиятынын, экологиялык акылмандыгынын символу. Табиятты ыйык санаган илгерки кыргыз антты бузсам "төшү түктүү жер урсун, төбө-

сү ачык көк урсун" деп карганган. Кишинин жер менен киндиктеш экенин, жер менен коюн-колтук алышкан улуу биримдиктин зарылдыгын туюнуп, ата-бабалар ким табиятка каршы барса Кожожашчасынан аскада калып, апаатка учураарын адамзат балдарына эскертип кеткен.

Демек, бүгүнкү күндө, биринчи иретте бабалардын осуятын өздөштүрүп, жердин ден соолугун тилегенге, барктаганга жана сактаганга үйрөнүшүбүз керек. Жердин ден соолугу - элдин ден соолугу. Ала-Тоонун саламатчылыгы - ак калпак журттун саламатчылыгы. Жерсоолук үчүн күрөшүүнүн зарылдыгы бүгүнкү дүйнөдө өтө курчуп турат. Адамзаттын экологиялык катастрофанын терең жарына келип такалып тургандыгы жалпыга маалым. Экологиялык маңкуртка айлануу жер энеге каршы ок атууга алып келди. Бүгүнкү күндө жалпы шар менен ак мөңгүлүү Ала-Тоо да жарадар болуп, сынган бугуча жаракатынын "канын жалап" турат. Нарын, Ысык-Көл, Чүй, Түштүк аймактарындагы СССРдин аскердик-өнөр жай комплекси үчүн иштеген уран кендеринин калдыктарынын кесепеттүү көмүндү - "мүрзөлөрү" өзүнүн радиациялык коркунучтуулугу менен дамамат өлкөнүн экологиялык үшүн алып турат. Казакстандын аймактарындагы атомдук - ядролук сыноо жардыруулары казак-кыргыз генофондуна өтө зыяндуу таасирин тийгизип келди. Кыргызстанда акылы кем, майып балдардын төрөлүшүнүн арбып баратканы бекеринен эмес. "Пландуу экономиканын" доорундагы "Коммунизм -плюс химиялаштыруу" деген ураандын алдында пестициддерди, гербициддерди жыш колдонуунун натыйжасында Ала-Тоонун айдоо аянттарынын 80 проценти уулангандыгы статистикадан белгилүү. Эгемендүү жумуриятыбыздын Мамлекеттик санитардык-эпидемиологиялык көзөмөлдөө департаментинин берген маалыматында шаарларда автомобилдердин кумурскадай жайнап көбөйгөндүгүнүн натыйжасында, бүгүнкү күндө аба бассейндерибиз "Бенз-Пирен" деген уулуу зат менен тынымсыз булганууда. Мындай абал ансыз да көбөйгөн өпкө, жүрөк кан тамырлары жана нерв ооруларынын күчөшүнө алып барат. Айыл жерлеринде суу түтүктөрүнүн кейиштүү абалына байланыштуу таза сууларга агынды суулар аралашып кетип, текшере келгенде кээ бир жерлерде ичкен суудагы бактериялык көрсөткүч 15-40 процентке чейин жетип, мунун айынан айрым аймактарда ичкелте, ич өткөк жана сарык оорулары көбөйгөндүгүн ошол эле департамент билдирип жатат.

Демек, биздин кыргыз мамлекетине экологиялык стратегия, жерсоолук идеологиясы зарыл. Жерсоолукту коргоо ден соолукту коргоо гана эмес, өлкөбүзгө өлчөөсүз экономикалык

киреше алып келе турган туризмди коргоо. Биздин атуулдардын экологиялык сабатынын айла-сыз төмөндүгү жашыруун эмес.

Ушул жерден бүгүнкү күндөн бир эле мисал келтирип өтөлү. Жергиликтүү жетекчи Өзгөн районундагы "Кара-Шоро" улуттук паркынын аймагынан 404 гектар жерди бирөөлөргө 50 жылга арендага берип жиберип, "мунун кесепетинен ушунча аянттагы токой чарбасынын эң баалуу жерлери малга тебеленип, адамдар тарабынан кыркылып, жок болууга учурагандыгы" ("Кыргыз Туусу") Президент администрациясынын коллегиясында белгиленип отурат.

Катардагы атуулдар табиятты коргоо өкмөтүн жана министрликтин иши деп ойлоого көнгөн. А бирок Ч. Айтматов айткандай, ар бир карагайдын түбүнө кароолчу коё албайсың. Кароолчу ар бир адамдын ичинде болуш керек. Кароолчу - бул экологиялык абийир, ыйман. Кароолчу - бул ар бирибиздин ичибизде отурган Асан Кайгы. Кароолчу - бул ар бирибиздин жүрөгүбүзгө орноого тийиш болгон улуу Жеңижоктун "Адамзат пендеси, аккан сууну булгаба!" деген осуяты. Азыртадан, чоюп олтурбастан, кийинкиге калтырбастан атуулдардын ой жүгүртүүсүн экологиялаштырууну, жерсоолук аң сезимин түптөөнү активдүү баштоо - күн тартибиндеги маселе. Батышта бул маселе эбак бийик деңгээлде коюлуп жана чечилип келе жатат. Биз кечигүүдөбүз. Табиятка, жерге, абага, сууга карата болгон ар бир кадамыбыз, экономикалык иш-чараларыбыз экологиялык экспертизадан өтүп тургудай болушу керек. Табият бузулса - адам бузулат. Коомубуздун ар бир мүчөсүндө тууган жерибиздин флора менен фаунасын кайталангыс кымбат мүлк катары туюнуу, ар бир чөбүнө, ар бир чырпыгына аяр кароо, жашаган чөйрөсүн көздүн карегиндей таза тутуу, "жеримдин суусу дары, таштары алтын" (Мидин) деп, касиеттүү Ала-Тоонун асыл жаратылышын чын жүрөгүнөн ардактоо, сүйүү маданиятын калыптандыруу, табиятты бүлдүрүүгө жана булгоого каршы күчтүү иммунитетти тарбиялоо зарыл. Биз бири-бирибизге ден соолук болсун деп гана каалоо айтпастан, жер соолук болсун деп да тилек айткыдай болсок. Жер соолук деген сөздү бүгүнкү адамдардын лексиконуна киргизүү керек. Бизге бүгүн "Табият аркылуу - саламатчылыкка!", "Жер соолук аркылуу - ден соолукка!" деген ураанды көтөрүү эң ылайыктуу. Ала-Тоонун жер соолугуна бүткүл планетанын жер соолугунун контекстинен карай билген планетардык ойломду тарбиялоо да турмуш муктаждыгы. Адам күндүн, космостун, жер шарынын энергиясынын таасиринин астында жашайт. Адам табияттын кожоюну эмес, анын бир бөлүкчөсү. Мына ошондуктан жаратылыш

менен гармонияда жашоо - биздин аман-эсенчилигибиздин, тирүүлүгүбүздүн, ден соолугубуздун ачкычы экендигин терең туюнууга тийишпис. Жер соолук стратегиясынын талабына ылайык кеңири перспективалуу программаны иштеп чыгып, бүткүл коомубуздун түбүнөн түрө түгөл экологиялаштырууга киришүү улуттук мүдөөбүздүн улуу иши.

3. Боз соолук

Ата-бабалардын үчүнчү байлык - боз соолук же жүз соолук деген философиясын кандай түшүнсөк болот. Боз соолук - бул материалдык-экономикалык байлык. Ал - таман акы, маңдай тер менен табылган дүнүйө-мүлктүн символу.

Кыргыз эли азга сабыр, барга топул кылган нысаптуу эл. Бирок ата-бабалар эч убакта ашыпташкан байлыкты артык баш нерсе катары жериген эмес. Өрүш толо малың, оро толо даның, казынаң калың болсо, таманыңа май төшөлүп, дөөлөттүү бакыбат турмушка жеткениң ошол. Боз соолук - бактылуу жашоонун пайдубалы. Боз соолук - бир жагынан ден соолук. "Манастагы" Көкөтөйдүн ашы - казына толгон байлыктын күчү. Манастын каардуу жоого каршы жортуулдарынын ийгилигине Жакып хандын Алтайдан күткөн сан карасы менен сандыгы толо пулу көмөкчү болгон. Анткен менен боз соолук кыргыз баласы үчүн түпкү максат (самоцель) болбогон. "Байлык-байлык эмес, бирдик - байлык" деп айттышкан бабалар. Адам тамак үчүн жашабайт, бирок жашоо үчүн тамактанат деген сыңары, боз соолук-материалдык молчулуктун, татыктуу, таалайлуу жашоо-тиричиликтин каражаты, куралы. Жокчулук, кедейлик кендирди кезет, канатынды жайылтпайт, уучунду узартпайт. Ошон үчүн илгеркилер "Жоктун жону катуу", "Аргымак мойнун ок кезет, азамат мойнун жок кезет", "Ач киши урушчаак, арык кой тырышчаак", "Өрүш малдуу - дасторкон майлуу", "Даны жоктун - наны жок, наны жоктун - жаны жок", деп жакырчылыкка жамандык катары караган. Ушундан улам элибиз "Ачтын аңы жүрбөйт" деп, өп-чап жашоодон, итке минген кедейчиликтен кутулуунун аргасын издеп, бардар турмушка, майкөл-сүткөл жашоого, ырыс-кешиктүү оокатка умтулуп келген. Ошондуктан "Эки бээлүү эл сактайт, жалгыз бээлүү жан сактайт", "Эсиң болсо эчки бак, эчки тууйт эгизди, эки жылда сегизди", "Эгин айдоо - байлык айдоо" деген наыйкаттар бизге калган. "Манаста" Кошой баатыр жаш Манаска жоого алдырбас алдуу-күчтүү болом десең "Ок жетпеген ат камда, ок өтпөгөн тон камда" деп бекеринен кеңеш берген эмес. Ал эми жетиштүү, мартабалуу турмушка жеткире турган боз соолукту табыштын, күтүштүн жолун калкыбыз күн-түн тер төккөн чаалыкпас эмгек-

тен, талыкпас мээнеттен көргөн. "Манаста" айтылган "Талаага тиккен багың жок, дардайып жатаар чагың жок" деген сөздөр адамдын намысына тийип турат. Калк акылмандыгы "Кулча иштеп, бийче же", "Мээнеттиң катуу болсо, татканың таттуу болот", "Байлыктын атасы -эмгек, энеси -жер", "Эмгеги аздын өнмөгү аз", "Күн караган суукка тонот, бай караган ачтан өлөт", "Саргара жортсон, кызара бөртөсүң", деп боз соолукка ээ болуунун айла-амалдарын ачык-айкын көрсөтүп турат.

Алдуу-күчтүү, эттүү-жүндүү улуттук боз соолукту - кубаттуу экономиканы жаратуу – Кыргызстандын стратегиясы. Күчтүү боз соолуксуз түпкүлүгүндө улуттук социалдык, маданий-рухий мүдөөлөрүбүзгө жетишибиз жана эл аралык абройго ээ болушубуз кыйын. Ырас, Кыргызстан айланадагы дөө-шаа чоң өлкөлөргө, державаларга Караганда "бою кичине" өлкө. Бирок бою кичине өлкө болсок да, боз соолугубуз чоң болуш керек.

Тоталитардык системанын борбордоштурулган пландуу экономикасынын ордуна келген демократиялык Кыргызстандын жаңы экономикалык саясаты адамга жеке менчикти ыйгарды, эркин чарба жүргүзүүнү ыроолоду жана эркин соодага жол ачты. Ушул үч чоң фактордун, үч чоң саясий-экономикалык ыңгайлуу шарттын шарапаты менен Азияда жана Европада экономикалык "жолборстор" өсүп чыккандыгы жакшы белгилүү. Демек, Кыргызстанда да жакынкы болочоктогу саламатчылыгы чың, мыкты "жон алган" боз соолук үчүн жагымдуу, ургаалдуу мүмкүнчүлүк түзүлүп отурат. Эми күн тартибиндеги милдет ар бир атуулда эмгектин культу тарбиялоодо турат. "Өз колунда жок болсо, өлдүм десең ким берет" Эки жеңди түрүнгөн эмгек, күн-түн тынбаган мээнет гана өлкөнү кризистен алып чыкмак жана азырынча арык боз соолукту жүрө, жүрө семиз боз соолукка айландырып, өрүш толгон малы бар, кырман толгон даны бар, ок жетпеген аты бар, ок өтпөгөн тону бар гүлдөгөн күчтүү Ата журтту жарата алат. Бир кезде француздар "Улуу Франция" деген улуттук идеянын туусу алдында эмгектенишкен. Биз дагы "Гүлдөгөн күчтүү үй-бүлө", "Гүлдөгөн күчтүү Ала-Тоо үчүн!" деген өңдүү идеяны туу кылып, тарыхый улуу жаратмандык, түзүүчүлүк түйшүктүн жолуна түшүшүбүз максатка ылайык.

Кыскасы, экономиканы көтөрүү, боз соолукту өстүрүү үчүн адам факторун жакшыртуу зарыл. Дүйнөнүн экономист-ойчулдары өлкөдө жаңы нуктагы экономиканы жаратуу үчүн психологияны өзгөртүүнүн зарылдыгын белгилеп келишет. Коомдун тарбиялык, агартуу, окутуу ишин биринчи иретте, атуулдарды "Алма быш, оозума түш" психологиясынан, жанбактылык, элеттик

эндекейлик, камырабастык, эринчээктик, даярга тап коюу сыяктуу илдеттерден арылта тургандай, аларды балыкты жегенге эмес, балыкты кармаганга үйрөтө тургандай кылып куруу, уюштуруу кажет. Жарандарды Ала-Тоонун ар бир коктусуна өз колдору менен цех куруп, продукция өндүргүдөй даражага жеткирип тарбиялашыбыз керек. Ошондо бирөөлөрдүн көзүн карап, көз каранды болгон бечара абалдан чыгабыз. Чыгыш элинде "Даракты жашында ий, баланы жашынан үйрөт" деген макал бар. Өлкөнүн эртеңки экономикасын бүгүнкү өсүп жаткан муундар жасайт. Балдарыбызды жаштайынан өз күчүнө таянуу, өз бактысын өзү куруу, эртелеп өзүнүн жеке бизнесин, экономикасын жаратуу, өзүнүн боз соолугуна ээ болуу, материалдык-экономикалык көз карандысыздыкка жетишүү идеясына тарбиялоо максатка ылайык. Ушул жерден, бөлөкчө заман келгендигин туюнуудан, рынок түзүлүшүнүн шартын сезүүдөн улам балдарды башкача тарбиялоого өтүүнүн бир жаңыча мисалын көз алдыга тартып өтүүнү ылайык көрөбүз. Кинорежиссер Актан Абдыкалыков өзүнүн өзгөлөрдөн өзгөчөлөнгөн тарбия оюн жана тажрыйбасын төмөнкүчө ортого салат: "Балдарым жөө жүрөт, мен эч качан мектепке, ЖОЖго машине менен алпарбайм. Кээде таң калам, "баламды мектепке алпарам, апкелем" дегендерге. Балдардын өзүнүн ырыскысы бар, биз балдарга үзүлүп түшүп, ырыскысына ырыскы кошкубуз келип, бирок ошо ырыскыны жоготуп алып атпайбызбы. Ырыскыны Кудай жөн бербейт да, ага бала эч кимдин жардамысыз, өзү аракет кылышы керек, мээнети жок эле ырыскыны чалчандатып ата-эне берип атса, ал эс тартканда эмне болот Азабын тартат. Менин балам деле айтат, "тигинин баласы машине тээп жүрөт, мага деле сатып бер" деп, мен айтам: "Үйүң бар, тамагың бар, ата-энең аман-эсен, окууга барганга тыйын-тыпырың бар, анан каалайсыңбы, өзүң иштеп, мээнет кылып сатып ал" деп. Кеп акча аяганда эмес, турмушту туура түшүнсө, жашоонун ачуу-таттуусун сезе билсе дейм" ("Республика", 19.10.2001). Чүрпөлөрдү тарбиялоодо ар бир ата-эненин ушундай жолго бурулушу кажет. Кайтарымдуу, түшүмдүү, кирешелүү жеке чыгармачылык эмгегим, бизнес-чарбам аркылуу гана үй-бүлөөмдүн, мекенимдин, элимдин тиреги болуп бере алам деген ишкердик, граждандык-патриоттук идея ар бир улан, кыздын, жарандын көкүрөгүндө жашашы керек. Америка Кошмо штаттарында "Улуу америкалык кыял" ("Великая американская мечта") деген калыптанган улут идеясы жашайт. Ар бир америкалык өз таман акы, маңдай тери менен жеке ийгиликке, бак-таалайлуу турмушка жетишүү жөнүндө кыялданат. Ушул кыялды чыңга чыгаруу үчүн этек-жеңин түрүнүп, иш деп

күн-түн жүгүрүп, кузгун заарда ойгонуп, алдыда болчу жумушту, алты ай мурда ойлонуп жан үрөйт. Ушуну "Америкалык кыял" деп аташат. АКШнын бүгүнкү бакыбат турмушуна ушул "Америкалык кыял" жеткизген.

Бизге да ушунун сыңарындай идея, идеология керек болуп турат. Биз да өзүбүздүн "Кыргыз кыялы" идеябызды жаратканыбыз оң болор. Бул тууроо эмес, турмуш муктаждыгы кичинекейинен баштап өзүнүн экономикалык табылгасына, иш ийгилигине, кирешеге, береке-байлыкка ээ болуу, ал аркылуу бакытка жетишүү жөнүндө кыялдануу, ал кыялды жүзөгө ашыруу үчүн карууну казык, башты токмок кылып ак мээнет менен илгери умтулуу ар бир Ала-Тоолук жарандын жан дүйнөсүнүн жана жүрүм-турумунун лейтмотиви болуп калса - бул идеологиялык тарбиянын эң чоң утушу болор эле. Рынок мамилелеринин шартынан келип туулган Кыргызстандын ушундай жаңы "Кыялын" турмушка ашыруу машакатында мамлекеттин өз жарандарына изден тайбаган туруктуу, иштиктүү колдоо көрсөтүп турушу ылайык. Ушуну менен катар мамлекет экономикадагы кылмыштуулукка, уюшкан мафияга, коррупцияга, бюрократияга, жеп-ичүүчүлүккө ысырапкорчулукка, сарамжалсыздыкка, талап-тоноочулукка, жаңыдан там-туң басып жаткан бизнести салык менен муунтуучулукка каршы чечкиндүү күрөш алып барышы жана чет

өлкөлүк капитал үчүн республикада жагымдуу инвестициялык климатты камсыз кылышы улуттук боз соолуктун оңолуусуна жана ирденишине кызмат кылмак.

Ата-бабаларыбыздын "Боз соолук" терминине жаңы экономикалык маани-маңыз берип, бүгүнкү тилибизге, түшүнүгүбүзгө киргизели, күндөлүк сөздө колдонолу. Бири-бирибизге, мекенибизге боз соолук каалайлы, ушуга көнүгөлү. Эл журтубузда ден соолук, жер соолук, боз соолук болсун! Үчөөнүн бирисиз биринин күнү жок.

Адабияттар:

1. Ы.М. Койчуманов. Элдик педагогиканын берметтери.-Бишкек.1999.
2. О.А. Семиздралова. Психологическое здоровье педагога и пути его сохранения.// 3.Народное образование.№1.2010.
4. А. Фирдоуси. О. Хайям. М. Саади. С. Насафи. Чыгыш берметтери. Тегеран.1998.
5. Б.С. Гершунский. Общечеловеческие ценности в образовании. // Педагогика. 1992.№5-6.
6. Кыргыз Совет энциклопедиясы. Б.1989.
7. Кыргыз поэзиясынын антологиясы.-Бишкек. 1999.
8. Бекембай Апыш. Тарбия назарияты. Ош.1996
9. Луиза Хей. Новейшая энциклопедия здоровья и счастья.-М., 2008